

УДК 371.134

Л. В. Калініна,
кандидат педагогічних наук, професор;
В. О. Калінін,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

У статті розглядаються проблеми формування соціокультурної компетенції учнів профільної школи. Авторами пропонуються інтерактивні методи навчання як ефективний спосіб оволодіння професійно значущими соціокультурними знаннями або розвитку навичок і вмінь ведення бесід у діалозі культур.

Згідно Державного стандарту України з іноземної мови з 2010 року починається профільне навчання учнів старшої школи ЗНЗ, основною метою якого є передпрофесійна підготовка учнів, формування в них готовності до оволодіння вибраною професією.

Програми з іноземної мови для профільної школи передбачають формування в учнів усіх компонентів комунікативної компетенції, включаючи і соціокультурну. Задача ця дуже важлива, оскільки "державна повинна забезпечувати виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки; підготовку до життя і праці в освіті, що змінюється; виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування народів світу" [1: 2]. Отже, виникає потреба у пошуку прийомів і методів навчання, які б змогли підвищити рівень соціокультурної компетенції учнів в умовах профільного навчання, зорієнтувати випускників ЗНЗ у різних аспектах майбутньої професії.

Одним з ефективних методів є метод інтерактивного навчання, сутність якого полягає у співпраці учнів один з одним та з вчителем, створення сприятливої, невимушеної атмосфери спілкування для засвоєння знань, формування вмінь у процесі активної пізнавальної діяльності, що мотивує до подальшого оволодіння іноземної мови в межах вибраного учнями профілю.

Питанням інтеграції компонентів культури у процесі навчання іноземної мови присвячені роботи Н. М. Бібік, Н. Ф. Бориско, Ю. І. Пассова, О. Б. Тернопольської, В. В. Сафонові, Клер Дж. Крамш (Claire J. Kramsh), І. Л. Морено (I. L. Moreno), К. М. Воллес (C. M. Wallace) та інші. Проблему застосування інтерактивних методів навчання також досліджувало багато вітчизняних та зарубіжних методистів: О. І. Пометун, О. І. Когут, О. С. Кравчик, Т. М. Алексич, О. О. Марига, Т. Крал (Th. Kral), Дж. Джобсон (J. Jobson) та інші.

Метою даної статті є аналіз можливостей використання інтерактивних технологій у формуванні соціокультурної компетенції старшокласників та розгляд найбільш ефективних з них у вивченні іноземної мови у профільній школі.

Зміни соціокультурного контексту вивчення іноземних мов у Європі і в Україні диктують необхідність побудови соціокультурної теорії освіти, яка включає ідеологію як механізм управління суспільною свідомістю і робить цим механізмом самовизнання людини – індивідуальності у просторі суспільного розвитку.

Культурознавча соціалізація вивчення іноземних мов як соціально-педагогічний напрям та явище характеризується дидактичним поєднанням навчання міжкультурного спілкування з паралельним освоєнням особливостей обраної професії, розширенням культурознавчої обізнаності учнів про моделі вербальної та невербальної комунікативної поведінки при обговоренні проблем, пов'язаних з їх майбутньою професійною діяльністю.

Інтерактивні методи навчання, які ґрунтуються на взаємодії учнів, їх співробітництві та кооперації дають змогу задіяти не лише свідомість учня, але й його почуття, емоції, вольові якості, тобто залучати до процесу навчання "цілісну людину (учня)". Сказане свідчить про доцільність використання цих методів у формуванні соціокультурної компетенції учнів.

На відміну від традиційних методів, використання інтерактивних технологій у формуванні соціокультурної компетенції дозволяє:

- моделювати реальні соціокультурні ситуації;
- спільно вирішувати соціокультурні проблеми;
- застосовувати соціокультурні рольові ігри;
- створювати атмосферу співробітництва при підготовці і презентації соціокультурних проектів;

- сприяти розвитку асоціативної та громадянської компетентності учнів під час соціокультурних дебатів;
- формувати власні цінності, приймаючи участь у соціокультурних дискусіях, порівнюючи соціокультурні реалії іншомовної та рідної культур.

Грунтуючись на перерахованих вище перевагах інтерактивних технологій, доцільно запропонувати наступну послідовність режимів роботи (схема 1).

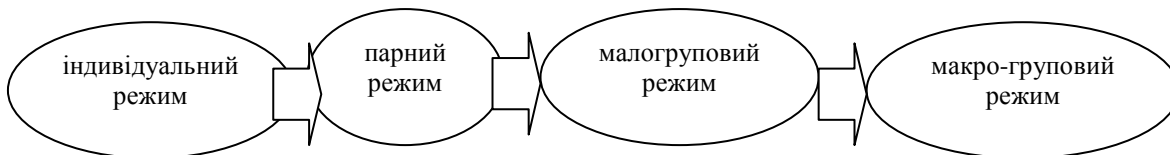

Схема 1. Режими використання інтерактивних технологій.

Наведемо приклади соціокультурних завдань у світлі профільного навчання для кожного з перерахованих режимів роботи.

I. Індивідуальний режим

Для даного режиму цікавим буде виконання пошукових завдань. Соціокультурні пошукові завдання пізнавального, ігрового або творчого характеру спонукають учнів до пошуку необхідної соціокультурної інформації або пошуку самостійного рішення соціокультурних проблем в іншомовних мовленнєвих ситуаціях. Такі завдання посилені для учнів профільної школи, які мають достатній мовний запас, мовленнєвий досвід, гарно розвинуті мовленнєві операції (порівняння, синтез, аналіз, абстрагування, узагальнення, систематизація), так необхідні під час зіставлення різних культур у різноманітних видах інтелектуальної діяльності.

Крім цього, пошуково-пізнавальні соціокультурні завдання передбачають виконання індивідуальних або пізнавальних навчальних дій, пов'язаних з майбутньою спеціальністю учнів на основі автентичних соціокультурних матеріалів з подальшим узагальненням й обговоренням усім класом. Пізнавальний компонент завдання вимагає від учня виконання пізнавальної дії, спрямованої на розширення його загального і лінгвокраїнознавчого кругозору, ознайомлення з соціокультурними реаліями англomовного світу. Використання таких завдань створює передумови для реального поєднання іншомовної комунікативної практики учнів у сфері їх майбутньої професійної діяльності з інтенсивною інтелектуальною діяльністю пізнавального або цілісно-орієнтованого характеру. Наприклад,

Read about the freak weather conditions in the USA and find out their most peculiar features. Do some individual research about the survival skills necessary in a tornado situation. Say what freaks of nature are common for Ukraine.

Tornadoes are storms with very strong turning winds and dark clouds. These winds are perhaps the strongest on the earth. They reach speeds of 300 miles per hour. The dark clouds are shaped like a funnel – wide at the top and narrow at the bottom. The winds are the strongest in the centre of the funnel.

Tornadoes are especially common in the United States, but only in certain parts. They occur mainly in the central states.

A hot afternoon in the spring is the most likely time for a tornado. Clouds become dark. There are thunder, lightning, and rain. A cloud forms a funnel and begins to twist. The funnel moves faster and faster. The faster the winds, the louder the noise. Tornadoes always move in the northeastern direction. They never last longer than eight hours.

A tornado's path is narrow, but within that narrow path a tornado can destroy everything. It can smash buildings and rip trees. Tornadoes can kill people as well.

The worst tornado swept through the states of Missouri, Illinois and Indiana in 1925, killing 689 people. Modern weather equipment now makes it possible to warn people of tornadoes. People have a much better chance to protect themselves. But nothing can stop tornadoes from destroying everything in their path.

II. Парний режим

Він охоплює різні види діяльності і передбачає роботу як у фіксованих парах, в яких учні працюють з одним і тим же партнером, так і в рухомих парах, коли учні працюють з декількома партнерами. Робота в парному режимі є природною комунікацією, яка дозволяє партнерам по спілкуванню вирішувати свої мовленнєві завдання в межах спільної реальної або умовної соціокультурної ситуації. Парний режим вимагає від комунікантів володіння достатнім обсягом комунікативних одиниць, у тому числі моделей вербальної та невербальної комунікативної поведінки, які сприяють формуванню діалогічного мовлення, вмінню розв'язання проблеми, відпрацювання різних варіантів поведінки у проблемних ситуаціях, вихованню розуміння подій партнера по спілкуванню.

Яскравим прикладом парної роботи є соціокультурна рольова гра, що має культурну насиченість та ціннісно-орієнтований характер.

Наприклад,

Read the information about the behaviour code in Britain. Discuss with your partner and make a similar list under the heading "Ukraine – Mind Your Manners".

Britain – Mind your Manners

1. Remember that Britain is three nations and that the UK is four.
2. Never call a Scot or a Welshman English.
3. Large differences exist between living standards.
4. Britain has traditionally been a divided society (upper class, working class, middle class).
5. Only two parties dominate in politics.
6. Inter-personal relations are often awkward and reserved.
7. Communication is made difficult because the British tend to avoid personal contact.
8. First names are commonly used.
9. Academic titles are not often used.
10. Handshaking is only for the first meeting or for the reunions.
11. The British use understatement which may give an impression of coolness.
12. Women generally receive lower wages and often work part-time.
13. Never make fun of the royal family.
14. The British are not generally punctual – at parties it is almost rude to arrive on time.
15. The British hate people who take themselves too seriously.
16. Humour is a necessary part of business and social life.
17. The weather is always a good starter for a conversation.
18. The British are generally optimistic ("you could do worse", "mustn't grumble", "it was quite nice, really").
19. The British love working in a team.
20. The British look for pragmatic solutions to problems.

III. Малогруповий режим

Такий режим передбачає роботу 3-5 учнів в одній групі над певною соціокультурною проблемою, яку важко вирішити в індивідуальному або парному режимі. Така робота стимулює творче мислення, спільний пошук вирішення поставленого завдання, інтенсивний обмін ідеями. Для даного режиму характерна загальна логіка пізнавальної і організаційної діяльності, спільні цілі і задачі, індивідуальна відповідальність і рівні можливості успіху. Саме співпраця, а не змагання лежить в основі навчання в малій групі. Індивідуальна відповідальність означає, що успіх усієї групи передбачає допомогу їх членів один одному. Рівні можливості мають на меті, що будь-який учасник повинен демонструвати свої власні досягнення. Прикладом роботи в малогруповому режимі може стати соціокультурна дискусія, пов'язана з майбутньою професійною діяльністю учнів. Дискусія, як правило, обмежена часом і являє собою обговорення різних точок зору на проблему, в кінці якого учні приходять до загальної думки.

Наприклад,

- For the future sportsperson say that in sport it's a little thing that matters the most. What can it be? Do you agree with this statement of Americans?

- Look at the picture and say what country this sport comes from. Find more information about:

- famous players,
- famous teams,
- famous competitions.

Share your experience in playing this game. Suggest some ways of increasing the popularity of this sport in Ukraine.

IV. Макрогруповий режим

Уміння спілкування в малих групах удосконалюється при роботі у наступному режимі – макрогруповому. Основні принципи такої роботи – одне завдання на групу, одне заохочення на групу, розподіл соціальних ролей (лідера, виконавця, організатора, доповідача, експерта, дослідника і т.д.), рівні можливості досягнення успіху. Наш досвід свідчить, що макрогруповий режим спілкування веде

до засвоєння професійно значущих соціокультурних знань, формування інтелектуальних умінь, необхідних і достатніх для подальшої самостійної дослідницької і творчої роботи у галузі майбутньої професійної діяльності. Старшокласники навчаються самостійно здобувати потрібні знання, критично обдумувати отриману інформацію, вміти робити висновки, аргументувати їх, володіти необхідними фактами та вирішувати проблемні завдання.

Прикладами такої співпраці є соціокультурні диспути і дебати. Соціокультурний диспут являє собою "боротьбу" думок і точок зору. Як правило, ведучий диспуту дозволяє висловлюватися усім учасникам диспуту, кожен з яких, в кінцевому результаті, може або змінити свою думку, або залишитися при ній.

Соціокультурні дебати зазвичай відбуваються між командами, члени яких обговорюють проблему в пошуках її розв'язання. Учасники кожної команди по черзі висловлюють своє бачення соціокультурної проблеми, пропонуючи варіанти її вирішення. Дебати закінчуються голосуванням на користь того чи іншого рішення.

Наприклад: *For the future historians or politicians.*

- *Dispute over the following quote of Engene McCarthy: "Being in politics is like being a football coach. You have to be smart enough to understand the game, and dumb enough to think it's important".*

- *Debate on the following proverbs:*

- *Better a lean peace than a fat victory.*

- *Councils of war never fight.*

- *When guns speak it is too late to argue.*

Обговорюючи запропоновані проблеми, учні залучаються не лише до мови і культури спілкування, але й до культури спільної праці – як знайти розв'язання проблеми, не торкаючись будь-яких почуттів, уважно вислуховуючи усі точки зору, як бути терплячим до думки інших, як під час обговорення знайти потрібний аргумент, підтримати команду тощо.

Практика показує, що використання інтерактивних технологій навчання при дотриманні послідовності запропонованих режимів сприяє ефективному формуванню соціокультурної компетентності учнів профільної школи, накопиченню у кожного окремого індивіда власних професійних значущих соціокультурних знань, розвитку вмінь та навичок, яких не вистачає для подальшого ведення бесіди в межах діалогу культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Освіта, 2002. – 24 с.
2. Никишина И. В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе / И. В. Никишина. – Волгоград : Изд-во "Учитель", 2007. – 91 с.
3. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизации / В. В. Сафонова. – Воронеж : Истоки, 1996. – 189 с.
4. Шевченко Є. Б. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови / Є. Б. Шевченко // Англійська мова та література. – 2005. – № 24. – С. 4–6.

Матеріал надійшов до редакції 08.09. 2010 р.

Калініна Л. В., Калінін В. А. Формирование социокультурной компетенции учащихся профильной школы с использованием интерактивных методов обучения.

Данная статья рассматривает проблемы формирования социокультурной компетенции учащихся профильной школы. Авторами предлагаются интерактивные методы обучения как эффективный способ овладения профессионально значимыми социокультурными знаниями или развития навыков и умений ведения беседы в диалоге культур.

Kalinina L. V., Kalinin V. A. The Formation of Sociocultural Competence of Senior Learners with the Help of Interactive Techniques.

The article deals with the problems of sociocultural development of senior learners. The authors suggest interactive techniques as a means of acquiring professionally important sociocultural knowledge and forming skills and habits necessary for intercultural communication.